

בַּמִּדָּע וּבַסְּפָרוֹת

לְחַקֵּר הַמִּקְרָא

מאת ר' חיים העליר

(דברים אחדים על דבר הקונקורדנציה „היכל הקדוש“)

כבר תבעתי השכם ותבוע את עלבון תורתנו מידי עולביה ומנבליה בזדון או בשגגה, הראיתי על הדרך הנלחה והמעוקשה בחקירת נוסח כתבי הקדש, על רוח עושים אשר צררה בכנפיה את מבקרי המקרא ותעבירים על דעתם ותסב את עיניהם מראות נכוחה, על תלי תלים של ספרים ומתברות במקצוע זה, שצורתם החיצונית היא, כביכול, צורה מדעית, על היחס של זלזול וקלות ראש בספר הספרים שממש אין לשערו אפילו בספר חול.

והנה יש עוד רעה חולה והיא: הלהיטות המשונה מצד מחברי הספרים להתהדר והתקשט ב„למדנות“ מדעית אף במקום שאין החיבור זקוק לכך כלל מצד עצמו. ויהי כל פרשן של מקרא, או מחבר ספרי שימוש לתנ"ך, כאילו רואה פחיתות הכבוד לעצמו ולספרו אם לא יביא בו גם גרסאות ונוסחאות מתרגום השבעים, הולגטו, הפשיטא וכו', להוסיף לספרו חשיבות מדעית, כביכול, אם כי באמת לא היה חסר כלום בלעדיו. ודברים אלה נעשים אחר כך מטבע עובר לסוחר, שידי הכל ממשמשים בהם, מבלי לדעת שמלכתחילה אינם אלא אסימון מחוק או זיוף שיסודו בטעות שטעו אלה שמהם שאב אותו מחבר.

הנה יצאה לפני שנים מועטות במהדורה חדשה הקונקורדנציה „היכל הקדוש“ לד"ר שלמה מאנדלקרן. ערכו השימושי של חיבור זה במקומו מונח ואין לזלזל בו כל עיקר. אבל לתפארת המליצה וכבוד חיבורו ראה המחבר חובה לעצמו להוסיף לפני כל ערך וערך פסקה קטנה המתמרת ליתן איזו שינוי נוסחאות התרגומים העתיקים של אותו ערך במקרא. קשה לדעת מאין שאב כל אלה ועל מי סמך בקבעו בפשטות שהשבעים או הפשיטא וכו' גורסים כך וכך בשעה שלא היו דברים מעולם. כמעט שכל נוסחאות שהוא מביא מוטעות בכללן או בפרטן ואין בהן נכונה. ואילו באנו למנות את כל הטעויות והשגיאות שנצטברו בו בחיבור זה למיניהן ולסוגיהן לא היינו מספיקים. מן הדוגמאות המועטות הבאות יעמוד הקורא על טיב העבודה הזאת, שלמכתחילה באה לשם קישוט ויפוי לחיבור וסופה שהיא פוגמת בכבודו, מטלת ספק בערכו השימושי ותולה בו חטא שאין לו כפרה כלפי האמת והמדע.

עמוד 234, בערך „ברית“ נאמר שם: „גם זה עקרו ברה בהוראת כריתה,

וברית בין הבתרים עדי. השבעים קורין ביחזקאל ל, ה. הכרתי ת' הברית'. ביחזקאל שם הלשון: ובני ארץ הברית אתם, ובשבעים נמצא במקום ארבע מלים אלה רק $\rho\kappa\ \sigma\upsilon\ \mu\epsilon\tau\alpha\ \delta\iota\alpha\theta\eta\kappa\eta\sigma\alpha\iota\ \tau\omega\ \epsilon\sigma\omega\tau\ \alpha\gamma\alpha$, ובני ברית', וענין, הכרתי' שהביא בשם השבעים לא היה ולא נברא.

עמוד 897, בערך, עמק': השבעים קורין בירמיה מ"ז (כ"ט), ה. שארית ענקים (ודמו לזה בת"י תוקפיהו), במקום שארית עמקם שבפסוק. בשבעים אמנם באה מלה זו, אבל אינה אלא טרנסקריפציה מעברית: $\epsilon\nu\alpha\kappa\iota\mu$ ומצינו עוד לשם זה בשבעים שמחאל א. ט"ו, כ"ב אין נקי. $\epsilon\iota\varsigma\ \epsilon\nu\alpha\kappa\iota\mu$ ירמיה מ"ט (ל) ה, בעמקים $\epsilon\nu\ \tau\omicron\iota\varsigma\ \mu\epsilon\delta\iota\omicron\iota\varsigma\ \epsilon\nu\alpha\kappa\iota\mu$ תרגום בשני מבטאים. והלא צחוק הוא להעלות על הדעת שהכוונה במלה זו לענקים במובן, תוקפיהו. כלום חסרה הלשון היונית שם יוני למושג זה?

עמוד 1097, בערך רעה: יונתן קורא בישעיה נ"ז, י"א. המה רעים במקום ר ע י ם שבמקרא והשבעים קורין ערומים (מענין ערמה), עורבא פרה כי גם השבעים קראו רעים — $\alpha\gamma\alpha\ \epsilon\iota\sigma\iota\ \kappa\omicron\upsilon\nu\eta\tau\omicron\iota$

עמוד 639, בערך, לחם': השבעים קורין לחם שעורים' במקום, לחם שערים' בשופטים ה. ת.

להד"ם! בשבעים כתוב $\epsilon\pi\omicron\lambda\epsilon\mu\eta\sigma\alpha\nu\ \kappa\omicron\lambda\epsilon\iota\varsigma\ \alpha\rho\chi\omicron\nu\tau\omega\nu$ וכפי הנראה שהמעתיק של הסופס שהיה לפניהם כתב מלת שערים פעמים. ובשנית טעה החסיר את העי"ן. הרבה דוגמאות לכך בשבעים כמו שהראיתי בספרי. לחם שעורים' מצויה אמנם, אבל לא בשבעים, אלא בפשיטא.

עמוד 324, בערך, ילך': והסורי קורא בדה"א י"א, ב, לך (ל' צרויה) ת' לך (ל' שאית וכו' קמוצה). בסורי נמצא גם לך (ל' שאית וכו' קמוצה) וגם לך (ל' צרויה) וכך כתוב שם: ,ואמר לך מריא זל'.

עמוד 1095, בערך, רנך': והסורי קורא, ירשו חלקם' במקום, ירנו חלקם' ישעיהו ס"א, ד', שמועה קלוטה היא. כך הוא במקרא: תחת בשתכם משנה וכלמה ירנו חלקם לכן בארצם משנה ירשו שמחת עולם. . . בסורי: חלף בהתתכם חלף חפרכון יורתנא תנינא תארתון בארעהון ותשתבחון בפלגותהון חדותא לעלם. . . הרי שמלות ירנו חלקם — כתובות להדיא, — רק שסירוס דברים יש בסורי.

עמוד 363, בערך, זרע': ,וכן תרגמו השבעים וכו' תזרענו בישעיה י"ז, ט, בכני נוכח לנקבה היה ראוי להיות תזרעיהו'.

המלה, תזרענו' חסרה לגמרי בשבעים. בפסוק בישעיה שם: ,על כן תטעי נטעי נעמנים חמרת זר תזרענו'. בשבעים $\delta\iota\alpha\ \tau\omicron\upsilon\tau\omicron\upsilon\ \phi\upsilon\tau\epsilon\upsilon\sigma\epsilon\iota\varsigma\ \phi\upsilon\tau\epsilon\upsilon\mu\alpha$

$\alpha\kappa\iota\sigma\tau\omicron\nu\ \alpha\gamma\alpha\ \sigma\alpha\epsilon\rho\mu\alpha\ \alpha\kappa\iota\sigma\tau\omicron\nu$

וכבר העירותי במקום אחר, שאפשר שהשמיטו השבעים תרגום מלה זו משום שהיא משמשת כפל לשון למלת, תטעי' שלפניו, עי' ר' יונה אבן גנאח ברקמה ובס' השרשים: ,תזרענו במקום תזרענו', וכ"ה בפירושו של ר"י בן בלעם בישעיהו שם (').

ומדרך השבעים במקומות הרבה לכלי לתרגם מבטאים כפולים שבמקרא. או. הלא נראה בעליל שהפסוק הזה משובש הוא בשבעים. זרות התרגום למלת נעמנים $\alpha\pi\iota\sigma\tau\omicron\nu$ הביאה את החוקרים לידי הנחה שהיה בטופס השבעים לא נאמנים. באמת אין זה אלא שנשתרבו שנית תרגום מלת זר $\alpha\pi\iota\sigma\tau\omicron\nu$ שאח"ז שנכנס שוב במקום תרגום מלת נעמנים. על שרבוים ממין זה בשבעים הראיתי בחבורי למאות. וכן מתורגם, "חמרת" $\sigma\acute{\epsilon}\rho\mu\alpha$ תרגום הרגיל למלת זרע, ואפשר שזהו שיוך ממלת תורענו שבסוף הפסוק.

עמוד 644. בערך, "למד": והשבעים קורין מלבד הבקר, במקום מלמד הבקר, שופטים ג, ל"א.

להד"ם! בשבעים: $\epsilon\nu \tau\omega \alpha\rho\omicron\tau\rho\omicron\kappa\omicron\delta\iota$ ככתוב במקרא.

עמוד 307. בערך, "הבל": יש גורסים במשלי י"ג, י"א מבהל, קורין מעול". הלשון שם במשלי: הן מהבל ימעט, ובשבעים: $\Upsilon\pi\alpha\rho\acute{\xi}\iota\varsigma \epsilon\pi\iota\sigma\kappa\omicron\upsilon\delta\alpha\zeta\omicron\mu\epsilon\nu\eta \mu\epsilon\tau\alpha \alpha\nu\omicron\mu\iota\alpha\varsigma$

הרי שמלת $\epsilon\pi\iota\sigma\kappa\omicron\upsilon\delta\alpha\zeta\omicron\mu\epsilon\nu\eta$ מקבילה למלת "מהבל" שקראו, מבהל" (ע"י בשבעים משלי כ, כ"א) ומלות $\mu\epsilon\tau\alpha \alpha\nu\omicron\mu\iota\alpha\varsigma$ — בעול רק הוספה מצד השבעים.

עמוד 241. בערך, "בשר": השבעים קורין באיוב י"ט, כ"ו ומשדי אחזה אלה" ($\kappa\alpha\rho\alpha \gamma\alpha\rho \text{ Kyriou } \tau\alpha\upsilon\tau\alpha$: בשבעים כתוב: $\mu\omicron\iota \sigma\upsilon\nu\tau\epsilon\tau\epsilon\lambda\epsilon\sigma\theta\eta$ ומשדי שערו כי היה כתוב ומשדי, אבל תרגום מלת אחזה הלא אינו כלל בשבעים, המלות $\mu\omicron\iota \sigma\upsilon\nu\tau\epsilon\tau\epsilon\lambda\epsilon\sigma\theta\eta$ ששבשבעים אינן כלל במקרא, אמנם כל הענין שם בשבעים מקוטע ומסורס כאשר יראה כל מעיין, והבל הוא להוציא משפט חוזר מן התרגום על גוף המקרא, ומענין הוא כי שתי המלות המיותרות כתובות בפסוק כ"ז שאח"ז בקצת שני $\kappa\alpha\nu\tau\alpha \delta\epsilon \mu\omicron\iota \sigma\upsilon\nu\tau\epsilon\tau\epsilon\lambda\epsilon\sigma\tau\alpha\iota$ תרגום למלות כלו כליתי ונשתרבו לפסוק שלפניו.

עמוד 1271. בערך, "הם": "בישעיה י"ג, ב, קורין השבעים: הרימו קול לחם, במקום, "להם", ולא היו דברים מעולם.

עמוד 776. בערך, "נתן": "במשלי י"ב, י"ב, קורין השבעים איתן ת' יתן. במשלי שם הלשון: חמד רשע מצוד רעים ושורש צדיקים יתן. בשבעים: $\text{E}\pi\iota\theta\upsilon\mu\iota\alpha\iota \alpha\sigma\epsilon\beta\omega\nu \kappa\alpha\kappa\alpha\iota \alpha\iota \delta\epsilon \rho\iota\zeta\alpha\iota \tau\omega\nu \epsilon\upsilon\sigma\epsilon\beta\omega\nu \epsilon\nu \omicron\chi\upsilon\rho\omega\mu\alpha\sigma\iota$

אנו רואים שחסרה כאן מלת "מצוד" בחציו הראשון של הפסוק, ורק

(1) אין הר"ק מסכים לזה ודעתו שלשון זרע נוטל גם על עצים ואילנות, ע"י בסי השרשים שלו ש. "זרע": "כי גם החרצן יורע", וכ"ה כפה"ג דעתו של הרמב"ם, ע"י ספר המצות מל"ח רכ"ד: "וכמו שהשמיטה אסור בה בין עבודת הארץ בין עבודת האילן כך היובל, ולפיכך אמר לא תורעו על הכלל כולל ארץ ואילן, וע"י ברש"י שבת ד' ע"ג: ונוטע כ"י היינו זרע אלא שזה בורעים וזה באילנות.

(2) אפשר לשער כי בטופס היה כתוב אלוה בלי ר' אלה ותורגם בשני מבטאים ה' וגם אלה ע"י כמריכ במדבר כ"ד, כ"ג אל בשבעים $\tau\alpha\upsilon\tau\alpha \text{ o } \Theta\epsilon\omicron\varsigma$ וכה שם בכל התרגומים.

בסוף הפסוק בא תרגום למלת „מצוד“, כדרכם לתרגם מלת מצוד, מצודה במלה יוגית זו, ומלת „יתך“ חסרה לגמרי.

אין אלה, כאמור, אלא דוגמאות לטיב השגיאות הטעיות השבושים, שכיוצא בהן זרעות על פני הספר כולו. ואין „היכל הקודש“ יחיד בדבר. כמעט כל ספרי השימוש לחקר התנ"ך, מלאים מפה לפה זרות ותהפוכות, תעתועים ומעקשים, קמשונים חרולים שעלו בכל שדה המקצוע הזה, עד לבלי לעבור בו. ומה גדולה החובה על כל מי שיהדותו ותורתו יקרות לו להכיר את כזבי „חוקרים כאלה“ ואת תעלוליהם ואת נפתוליהם ולגדור את הפרצות ולרפא את מזבח ה' החרוס.